Bun de imprimat.
XLVIII. évf. Cluj, 1938. október. 10. szám.

UNITÁRIUS KÖZLÖNY

A VALLÁSOS ÉS ERKÖLCSÖS ÉLET ÉBRESZTÉSÉRE
KIADJA A DÁVID FERENC EGYLET

Alapitotta: DR. BOROS GYÖRGY.

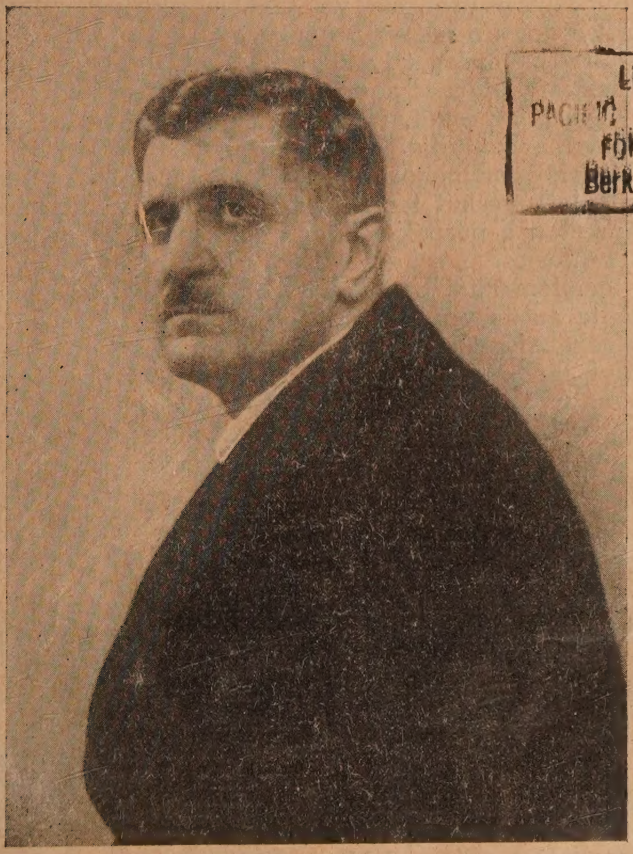

Dr. Varga Béla, püspök.

Library of the
PACIFIC UNITARIAN SCHOOL
FOR THE MINISTRY
Berkeley, California

1583.Unitarian Theological School
Berkeley California

Dr. Varga Béla püspök beiktató ünnepélye.

Az erdélyi unitárius egyház nagy napokat élt át október hó 2-án és 3-án a zsinati Főtanács nevezetes napja alkalmából. Okt. 2-án iktatta be az egyház püspöki méltóságába Dr. Varga Béla püspököt benső meleg ünneplés közepette és október hó 3-án az állásába beiktatott uj püspök 24 ifju lelkészt szentelt fel templomi ünnepély keretében.

A püspök-beiktatás megható és történelmileg is nevezetes ünnepélye a következőképpen történt. Október hó 2-án a reggeli órákban a zsinati Főtanács megalakul Dr. Varga Béla püspök és Dr. Gál Miklós főgondnok elnöklete mellett. Dr. Gál Miklós főgondnok tartalmas és egyuttal szivből jövő szavakkal nyitja meg az ülést, Isten áldását kéri a zsinati Főtanács munkájára. Dr. Varga Béla püspök angol nyelven meleg szavakkal üdvözli az Amerikai Társulat jelenlevő kiküldöttjét: Dr. Donald Harrington lelkész urat, aki válaszában örömének adott kifejezést annak, hogy e megható ünnepélyen jelen lehet s az amerikai unitáriusok meleg üdvözletét és jókivánságait tolmácsolja.

A zsinati Főtanács a megválasztott főjegyzőtől: Dr. Kiss Elektől beveszi az esküt, miáltal a püspökhelyettes főjegyzőt magas állásába beiktatja. Ezután az ujonnan választott esperesek, felügyelő gondnokok és egyházi tanácsosok állásukban megerősittetnek, esküt tesznek, azután nehány főtanácsi tárgy tárgyalása után a püspök-beiktatás ünnepélyére a templomba vonul a Főtanács.

A templom ajtajában Pálffy László egyházközségi főgondnok fogadta az ünnepségre érkezett hatósági egyházi és világi előkelőségeket. Elsőnek érkezett a reformátusok képviseletében Vásárhelyi János püspök, Dr. Gróf Bethlen György főgondnok, Dr. Tavaszy Sándor egyházkerületi főjegyző, Kádár Géza generális-direktor és Dr. Vékás Lajos gondnok társaságában. A gör. keleti egyháztól Dr. Stanca kanonok; a lutheránus egyház részéről Dr. Hans Ottó Roth főgondnok, Dr. Weprich főjegyző, a német lutheránusok képviseletében Alberti lelkész, a magyar lutheránusok részéről Járossy Andor teológiai magántanár jelentek meg. A ref. teológiát Dr. Nagy Géza és Nagy András teológiai tanárok, az izraelita egyházat Dr. Pollák Mór és Landesmann hitközségi tanácsosok és Dr. Weinberger főrabbi képviselték. Megjelent Dr. Kauntz József német konzul és Varga Lajos magyar konzulátusi tanácsos, a kolozsvári egyetem képviseletében Dr. Dragan Nicolae egyetemi rektor, Dr. Inczédy Jocksmann Ödön a Római Katholikus Egyházmegyei Tanács, Colan főszolgabiró a prefektura képviseletében. Nem sokkal később érkezett Hodor Victor vezérfelügyelő társaságában Hanzu királyi helytartó. Ezután vonultak be az orgona hangjai mellett a szépen feldiszitett templomba a Főtanács tag-

jai élén Dr. Varga Béla új püspökkel. „Élő Isten egybegyültünk . . ." és „E szent napon örvendezzünk . . ." kezdetü énekek után magasröptü imát mondott Halmágyi János marosköri esperes. Szentmártoni Éva szép énekszáma után történt meg Dr. Varga Béla püspök beiktatása. Dr. Gál Miklós főgondnok jelentette be, hogy Őfelsége II. Károly király már kegyesen elfogadta és bevette az új püspök hivatalos esküjét és igy egyházi beiktatásának nincs semmi akadálya. Felkérte, hogy az idevonatkozó örvendetes legfőbb királyi kéziratot Ienciu miniszttériumi vezérigazgató felolvasni sziveskedjék. Miután a román nyelvü királyi kézirat felolvasást nyert, Dr. Kiss Elek főjegyző az egyházi előirások szerint bevette az esküt a püspöktől, majd ő maga és nyolc esperes társa egy-egy szép bibliai idézettel kezüket a térdeplő püspök fejére téve, áldást mondtak müködésére.

A főjegyző és esperesek a püspökre a következő áldást mondották:

Dr. Kiss Elek főjegyző: „Fenkölt életed nemes hivatása, aminek odaadó megélése folytán felmagasztosul és megszentelődik szeretett Egyházunknak s mindannyiunknak élete, hogy szeresd a te Uradat, Istenedet teljes szivedből, teljes lelkedből és minden erődből és szeresd felebarátodat, mint magadat!" (Máté V. r. 43—44. v.)

Árkosi Tamás közügyigazgató, aranyostordaköri esperes: „Imé az én szolgám, akit támogatok; az én választottam, akit az én lelkem kedvel, az én lelkemet adom ő belé, törvényt beszél a népeknek." (Ézs. 42, 1.)

Ürmösi Károly kolozsdobokaköri esperes: „Minden őrzésnek felette megőrizzed a te szivedet, mert ebből származnak az élet cselekedetei." (Példab. IV. r. 23 v.)

Halmágyi János marosköri esperes: „Világosodjál, mert eljött világosságod és az Úr dicsősége rajtad feltámadott. — Nem a nap lesz többé neked nappali világosságod és fényességül nem a hold világol néked, hanem az Úr lesz néked örökkévaló világosságod és Istened lesz ékességed. (Zsolt. 60, 1, 19.)

Mátyus Gergely küküllőköri esperes: „Járj el abban, ami a te hivatalod." (I. Sám. 10, 7.) „Csak tiszta szivü és igaz légy." (Zsolt. 8, 6.)

Katona Ferenc kereszturköri esperes: „Te, oh Istennek embere kövessed az igazságot, az Istenfélelmet, a hitet, a szeretetet, békességtűrést, a szelidséget. Harcold meg a hitnek szép harcát, nyerd el az örökéletet, melyre hivattattál és szép vallástétellel vallást tettél sok bizonyság előtt. (I. Tim. 6., 11., 12.)

Bálint Ödön udvarhelyköri esperes: „Kérlek oh Úram, legyen figyelmes a te füled a te szolgádnak és a te szolgáidnak könyörgésére, kik kivánják félni a te nevedet és adj kérlek jó szerencsét a te szolgádnak. (Néh. 1, 11.)

Kelemen István felsőfehérköri esperes: „Ti vagytok a világ

világossága. Nem rejtethetik el a hegyen épitett város. Gyertyát nem azért gyujtanak, hogy véka alá rejtsék, hanem hogy a gyertyatartóba tegyék és fényljék mindazoknak, kik a házban vannak. (Máté V. r., 14—16.)

Kovács Lajos háromszékköri esperes: „Meglásd, hogy a világosság, mely tebenned van, sötétség ne legyen." (Luk. 11, 35.)

A 214 sz. ének elhangzása után Dr. Varga Béla püspök a következő beszédet intézi a gyülekezethez:

»Egy az Isten és mindeneknek Atyja, aki mindeneknek felette van és mindenek által és mindnyájatokban munkálkodik.« Ef. 4. r. 6.

Ünnepi gyülekezet!

A felolvasott erőteljes apostoli szózat egyike azoknak, amelyhez hasonlót sokat találunk Pál apostol leveleiben. Jézus tanitásának legáltalánosabb, legmélyebb igazságát fejezi ki tömören, szinte megdöbbentő egyszerüséggel és rövidséggel.

Ennek az egyetlen mondatnak egymagában is kimerithetetlen a tartalma és a gazdagsága. Benne van Isten felmérhetetlen nagysága, aki mindeneknek felette van. Benne van egyuttal, hogy ő mindeneknek atyja. Ez közelebb hozza hozzánk. Megrenditi lelkünket, hogy aki oly messze van fölöttünk, mégis a mi Atyánk. És van benne még valami, ami életünk célját és rendeltetését szabja meg s ez az, hogy Isten mindnyájunkban munkálkodik, az ő munkájának letéteményesei vagyunk „munkatársai", amint az apostol más helyen is mondja.

Egy társadalom képe bontakozik ki előttünk, amelynek középpontja Isten, mindeneknek atyja, akiből kiindul s aki felé irányul a szálak mérhetetlen sokasága: aki mindeneket áthat és egyuttal magához köt. Ő ennek a társadalomnak a mozgatója, Ő a munkavezetője, aki felhasználja munkatársait, mindnyájunkat, a maga örökkévaló céljai szerint. Minden lelken, mint egy prizmán törik meg az isteni sugár. „És ő adott némelyeket prófétákul, némelyeket evangélistákul, némelyeket pedig pásztorokul és tanitókul".

Ezt az apostoli viziót az egyetemesség gondolata hatja át, az a legmélyebb, minden korlátot ledöntő evangelium, amely a történelmi változások, a békék és háboruk váltakozó korszakain keresztül megnemdönthető igazsággal szól mindenkihez az idők végtelenéig.

Tul a társadalmi helyzeten avagy osztályon, tul a faji, nemzeti hovatartozáson ott áll az ember, kiemelve magasan, a lehető legmagasabban, mint Isten gyermeke és munkatársa. Minden ember lelkéből láthatatlan szál feszül Isten felé, amelynek másik végét Ő tartja

kezében. Ezek a szálak mind összetalálkoznak abban az egy kézben s ameddig érzi az ember, hogy a láthatatlan hálózat egyik szálán függ, amig érzi maga mögött az Istent, addig ember. Lényege és értéke semmi más, mint az, hogy mennyiben hatja át az a gondolat, hogy a szál, amely őt Istenhez fűzi, az ő életformájának egyetlen lehetséges kiteljesedése.

Különbség itt is van, de eltérő minden olyan megkülönböztetéstől, amit az emberi társadalmak ingadozó értékelése tett és tenni tud. Mérték itt csak egy van: Isten és az isteni; ami ehhez hozzátartozik vagy ennek a minőségét mutatja, az értékes és örökkévaló, ami pedig nem, az mulandó, s legfennebb eszközi értéke van csupán.

Az ember értékét az szabja meg, hogy miként fogja fel a munkatársi viszonyt. Ha egyezik a munkaadó céljaival, akkor üti a mértéket, ha nem, könnyünek találtatik. Az evangeliumban eltünnek a természetes vagy mesterséges korlátok és különbségek az emberek között, de megmarad az egyedül igazi értékmérő: Isten és az isteni munkaközösségben való részvétel. A legősibb, a legeredetibb, a mindenekfelett álló mérték, amely által az ember magára ismer s élete értelmének tudatára jut.

I.

Hogy a mi korszakunk nyugtalan, azt nem kell bizonyitani. Okát azonban ennek, ugy látszik, nem akarják észrevenni. De nemcsak az okát nem látják, hanem a nyugtalanság megszüntetésének az eszközeit sem tudják megtalálni.

Ha végigtekintünk az emberi próbálkozásoknak csak az utóbbi évtizedekben történt erőfeszitésein azért, hogy a nyugalom és az összhang helyreálljon, mindeddig a kilátástalanság szorongatta lelkünket. Valami hiányzott! Lehet, hogy a törekvések őszintesége; vagy pedig a tehetetlenségnek az a fajtája forgott fenn, amely nem tudott kilépni a büvös körből, amely fogva tartja.

Az emberi gyarlóság csak nehezen birkózik meg a feladatokkal, amelyek vállaira nehezedtek. Vajjon reá fog-e jőni végre, hogy mi az, ami a lelkek nyugtalanságát megszünteti? Vajjon elvesztette volna teljesen érzékét eredetének legmélyebb gyökere iránt. Elfelejtette volna-e végleg, hogy össze van kötve élete Istennel s hogy az ember emberré csak Isten által lesz.

Az emberiség, úgy mondják, nagykoruvá lett, önállósult. A történelmi fejlődésnek vannak kétségtelen tanulságai. De elszakitani a szálakat, amelyek hozzáfüznek Istenhez; igazságot teremteni az embe-

rek között Isten nélkül, aki az igazságnak a forrása, nem lehet. A külön igazságok, amelyek csak az egyiknek használnak, mig a másiknak ártanak, gyarló emberi elképzelések; s minden földi igazság csak annyiban érvényes, amennyiben az örökkévalóság bélyegét viseli magán.

Az emberi társadalom nem tud megélni Isten nélkül s a körülöttünk zajló nehézségek csak akkor oldhatók meg, ha Pál apostol víziója élettől duzzadó valósággá lesz, ha mindenki tudatára ébred annak, hogy mindannyian Isten gyermekei és munkatársai vagyunk.

A természettudomány már eljutott addig a mély belátásig, hogy végső problémái mind Isten felé vezetnek. Vajjon a politika és a modern társadalomtudomány, amely a természettudomány alapján állónak vallja magát, ne tudná-e levonni a maga számára is azt a tanulságot, amit szülője már megtett? Vajjon nem következett-e el a tizenkettedik órája annak, hogy az evangelium egyetlen lehetséges kivezető utját magáévá tegye s belássa, hogy Isten nélkül sehol sincs megoldás.

Az isteni valóság meglátása nem szakit el sem a világtól, sem a természettől, sem a társadalmi és politikai intézmények helyes megértésétől, de megadja azt a szempontot, amely mindezekből hiányzik, hogy t. i. Isten munkálkodik mindenekben.

Az erre való ráeszmélés a kulcs a megoldhatatlannak látszó problémák számára nemcsak a természet világában, hanem az emberiség leküzdhetetlen nehézségei közt is.

II.

S ehelyett mit tapasztalunk?! Nemcsak azt, hogy az emberiség nagy része megfeledkezik Istenről, hanem arról is, hogy meglássa embertársában Isten gyermekét és munkatársát, az ő testvérét; megfeledkezik az egyetlen helyes mértékről, amely alapja lehet a társadalmi békének és igazságosságnak.

Ami az elsőt illeti, nem arra az istenüldözésre kivánunk rámutatni, amely ki akarja irtani még a vallás gondolatát is az emberből, nem gondolunk elszigetelt mozgalmakra, hanem arra az általános megfeledkezésre, amely nem képes számot vetni Istennel. Az emberi léleknek valami nem tapasztalt üressége kezd elterjedni, amely még az antik hitetlenség előtt is ismeretlen volt. Mert ennél a mystikus elem pótolta a lélek ürességét. Ma azonban ez már nincs meg. Vajjon most mi fogja pótolni a léleknek azt a megtorpanását, amely korunk betegsége. Talán a technikai kultúra gyors haladása, amelynek mindenesetre része van ebben az elistenedési folyamatban?!

A történelem és társadalom kutatói megállapitják, hogy olyan

fordulatnál vagyunk, amelyhez hasonlót az elmult évszázadok nem tudnak felmutatni. Ezt a fordulópontot különböző módon itélik meg. Némelyek azt hiszik, hogy az emberiség eljutott a fejlődés tetőfokára. A másik oldalon az ellenkezőt látják, t. i., hogy a fejlődésnek egy uj, magasabb szintje felé mozog a történelem a mult tapasztalatain meggazdagodva s igy nagyszerü lehetőségek elején állunk.

Ez az utóbbi felfogás áll közel a valósághoz. A fejlődés tetőpontja ugyanis csak a szeretet, a béke beteljesedése lehetne, Isten akaratának megvalósulása a földön. Ezek nélkül üres és tartalmatlan minden haladás. A fejlődésnek uj útjai kell, hogy megnyiljanak a jobb jövő számára. Ezek az utak pedig Isten felé vezetnek. Befelé kell fejlődnünk a lélek irányában, hogy tudjuk ellensulyozni a léleknek a meggyöngülését, hogy tudjuk szembeállitani az emberi gyöngeség vélt igazságaival az isteni igazságot.

A másik megfeledkezés, amely szem elől téveszti az ember méltóságát, Istennel való munkatársi viszonyát, az előbbinek a következménye. Az emberek közötti különbség alapja csak az lehet, hogy miképen tükröződik Isten az emberben. Bármily nagy legyen is itt az eltérés, mindig ottmarad a közös alap, amely minden lélek lényege s minden emberi életnek közös mértéke. Ezt feledi el az ember, ami közös a sokféleségben. Semmiféle megkülönböztetés akár természeti, akár világnézeti alapon, akár hatalmon vagy bármily elméleten nyugszik, nem fogja megteremteni a nyugalmat és az egységet, ha szem elől téveszti ezt az egyetlen kritériumot.

Élő épületkő minden ember Istennek örökkéépülő nagy templomában. Mindenki a maga helyén, ott ahol van, munkatársa Istennek. Csak annyiban dolgozik magáért is, amennyiben a templomért dolgozik, amennyiben benne van az egészben, érzi a felelősséget s azt, hogy akikkel együtt van, mind ugyanazon a munkán törik magukat.

Istennek munkatársa lenni annyi, mint érezni az embertársi közösséget, tisztában lenni azzal, hogy mindenki nemcsak magáért, hanem másért is teremtetett. Mindenkinek hordoznia kell keresztjét, hogy példát adjon a másiknak, hogy ő is hordozza a magáét a nagy mű felépitéséért: *Istenországáért, az Istentől átitatott lelkek országáért.*

III.

Eljött az idő, hogy a világ egyetlen hatalmassága: a szeretet foglalja el helyét. Csak az egyetemes, a fenntartás nélküli szeretet szüntetheti meg a kielégületlen vágyakozást, a kinos nyugtalanságot. Hiába akarunk Babel-tornyokat épiteni ma is. Ezek a tornyok mint

a hiábavaló emberi erőlködés szimbolumai, le fognak dőlni mindig, mielőtt az égig érhetnének.

A szeretet azonban nem pusztán emberi dolog, hanem a legtökéletesebb tükrözése Istennek az embari lelken keresztül. Erről feledkeznek meg, akik békét és szeretetet hirdetnek. Sem béke, sem szeretet nem lesz soha Isten nélkül. A világ tulértékelése soha sem fogja megszülni a fenntartás nélküli szeretetet, mert, amint az apostol mondja: Isten nélkül nincs szeretet; ha szeretjük egymást, Isten bennünk marad és az ő szeretete teljessé lesz bennünk (I. János 4. r. 12. v.).

Munkatársnak lenni Isten mellett annyi, mint szeretni, sohasem gyűlölködni, sohasem versenyezni, a másik isteni eredetét elismerni, kiterjeszteni a végest a végtelenbe, a mulandót az örökkévalóba, az emberit az istenibe. Csak ha ezt cselekesszük, leszünk valóban Jézus tanitványai, aki ezt a világtörvényt a tanitvánnyá levés legfőbb ismertető jelének nyilvánitotta, amikor ezt mondotta: „Arról ismernek meg, hogy az én tanitványaim vagytok, ha egymást szeretitek".

Vajjon mikor jut el az emberiség a Krisztus teljességével ékeskedő kornak ehhez a fokához. Mintha a legutóbbi napokban egy lépéssel közeledett volna.

Ha lehet a világon valami nagyot alkotni, ez az egyetlen, ami nagynak mondható; megoldja az összes kérdéseket s megteremti Isten békéjét ezen a világon. Ámen.

Az istentisztelet „Te benned biztunk eleitől fogva..." kezdetü énekkel ért véget. Ezután a püspöki lakáson a tisztelgések következtek.

Tisztelgések.

Kevéssel később megkezdődtek a püspöki lakáson a tisztelgések. A gör. kel. egyház nevében Dr. Stanca kanonok, a ref. egyház részéről Vásárhelyi püspök és Gr. Bethlen György főgondnok és kiséröi, a róm. kath. egyház részéről Dr. Inczédy Joksman Ödön, Márton Áron és Dr. Boga Alajos kanonok, Dr. Óváry Elemér és Dr. Kedves András gondnokok, a német lutheránusok nevében Alberti lelkész, a magyar lutheránusok részéről Járosi teol. magántanár, a zsidó egyház nevében Dr. Weinberger főrabbi, Dr. Pollák és Landesmann vezetőségi tagok mondottak üdvözlő beszédeket. De sorra tisztelegtek a ref. teológia, a különböző unitárius egyházi és világi intézmények, a Kisebbségi Ujságirószervezet és sok más testület. Az üdvözlések mindenikére az uj püspök megragadó kedvességgel és közvetlenséggel válaszolt. Délben az Amerika étteremben közebéd volt, amelyen számos egyházi és világi előkelőség vett részt.

Üdvözlések.

A délutáni zsinati főtanácsi ülés alkalmával Dr. Mikó Lőrinc egyházi titkár felolvassa a külföldről érkezett üdvözlő iratokat, melyekből kiérezhető az egyházunk iránt való szeretet és az a nagy megbecsülés, amelyet Dr. Varga Béla püspök a maga személye után kiérdemelt. Angliából és Amerikából többen megjelentek volna a zsinati ünnepélyen, de a nagy európai bonyodalom miatt nem mertek utnak indulni. Hála azonban az Istennek, a fenyegető veszedelem elhárult. A külföldi rokonegyesületek által küldött üdvözletek szövegét az alábbiakban adjuk. Egyes jeles vezéremberek jókivánságait és rokonszenv-nyilatkozatait helyszűke miatt csak megemlitjük.

AZ AMERIKAI UNITÁRIUS TÁRSULAT

Boston Mass. U. S. A. szeptember 20. 1938.

Az erdélyi unitárius egyház Főtanácsának

Románia.

Testvéreim, az Amerikai Unitárius Társulat elnöke és vezetősége, amely az Egyesült-Államok és Canada unitáriusainak a képviselete, szerencsekivánatait és jókivánságait fejezi ki az erdélyi unitárius Egyháznak Dr. Varga Béla professzor urnak a püspöki állásba való beiktatása alkalmából.

Varga püspök már husz év óta ismeretes azok előtt az amerikai látogatók előtt, akik Erdélyben megfordultak. A legnagyobb tisztelettel vagyunk iránta, személyisége, jelleme, tudományos felkészültsége miatt s örvendünk, hogy a püspöki állás magas tisztjére megválasztották. A kérdések, amelyek előtte és az egyház vezetősége előtt állanak, a bizonytalanság eme napjaiban, nem könnyen oldhatók meg, de az amerikai unitáriusok hisszük, hogy Varga püspök vezetése alatt előrelátással, bátorsággal, valamint finom érzékkel és értelemmel fognak megoldatni.

Azok a kötelékek, amely több mint száz éve kötik össze a régi erdélyi unitárius egyházat az ujabb amerikai unitárius egyházzal, az utóbbi évtizedek alatt nagyban megerősödtek. Hivatalos képviselők szelték át az Óceánt, akik élénkké és közvetlenné tették a kapcsolatot. Kölcsönös megismerés és tapasztalat (alapján) utján megtanultuk egymást megbecsülni. Üdvözletünket a mai ünnepélyes alkalommal nem a távollevőkhőz, hanem a testvérekhez küldjük. Bár mind közelebb kerülnénk a világ legnagyobb szükségleteinek megoldásához, egybekapcsolódva a szabadelvü vallásosság szent ügye által.

Varga püspöknek szerencsét kivánunk magas tisztségéhez s re-

méljük, hogy az ő erélye és bátorsága el fogja birni azokat a követelményeket, amelyeket felelőssége reá ró.

A mindenható Isten áldása, akihez könyörgünk ő érette, legyen rajta és tartsa meg őt.

Eliot Frigyes, elnök. *Perkins Palfrey*, titkár.

A Szabadelvü Nemzetközi Társulat üdvözlete.

Utrecht. (Hollandia).

A Romániai Unitárius Egyház Főtanácsának.

Kedves és Tisztelt Barátaink!

Épen e percben diktáltam egy táviratot, amelyben jelzem, hogy képtelennek érzem magamat arra, hogy Kolozsvárra menjek és résztvegyek a beiktatási ünnepélyen.

Bizonyára megértik, hogy a jelenlegi nemzetközi helyzet ennek az elhatározásomnak szomoru oka. A titkári hivatalban napról-napra figyelemmel kisértük a nemzetközi helyzet alakulását aggodalom és szomoruság közepette. Ámbár azt reméljük, hogy a helyzet lecsillapodik (ki tudja meddig tart?) nagy kirobbanások nélkül, de senkisem tudja, hogy mit hoz a jövő. Ilyen bizonytalan körülmények között ugy érzem, nincs szükség különösebb igazolására annak, hogy nem utazhatok le Erdélybe.

A titkárság nagyon sajnálja, hogy a Nemzetközi Társulat nem tudja magát a jelen körülmények között hivatalosan képviselni az ünnepi gyüléseken és a templomi ünnepélyen, Én magam személyesen nagyon sajnálom, hogy el kell mulasztanom a jó alkalmat, hogy bensőleg és közelebbről is megismerhessem az önök egyházát.

Egy levelet mellékelek a Titkárságtól, melyben üdvözli az uj püspököt. Remélem, hogy Isten segitségével ünnepélyeik az önök előmenetelére fognak szolgálni.

Üdvüzöljük a nyugalombalépő Boros püspököt is, aki sok évig kedves együttmüködést tartott fenn a Nemzetközi Társulattal. Kérem adják át neki szives üdvözletünket.

Imádkozzunk, hogy Európai nemzetei és vezetői találják meg a módot, hogy a mai zavaros állapotból megmeneküljenek.

Ugy érezzük, hogy a nemzetközi testvériség és a nemzetek fölött álló együttműködés csak erősödik a mai nehézségek között. S mi liberálisok és keresztények nagyon ragaszkodunk ezekhez a magas értékekhez.

Minden jót kivánunk munkájukhoz.

N. R. M. Noordhoff.

Az I. A. R. F. üdvözlete, Dr. Varga Béla püspökhöz.

Amidőn a legrégibb unitárius egyház püspöki székébe önt beiktatják, nagy tisztességnek tartjuk magunkra nézve, hogy ezt a levelet, amely üdvözlet és tiszteletadás, elküldjük.

Az önök egyháza évszázadokon keresztül hozzászokott a nehézségekhez és a szenvedésekhez, de a külső veszteségek, belső nyereségekké váltak. S a nehézségek megerősitették azokat a kötelékeket, amelyek a világ más részeiben ugyanazon eszményekért küzdő csoportokat összekötötték a régi Magyarország unitáriusaival, akiktől biztatást és bátoritást nyertünk.

Szives üdvözlettel a Konzistorium és Varga püspök iránt, maradok barátjuk és testvérük

Von Holk, Utrechti egyetemi tanár
az I. A. R. F. alelnöke.

Meleg üdvözletet küldöttek még a következő jeles vezető emberek: *Amerikából:* 1. Dr. L. Cornish az Amerikai Unitárius Társulat volt elnöke, aki kétszer járt nálunk. Mostani levelében azt igéri, hogy rá mindig lehet számitani. 2. A Meadwillei Teologiai Intézet nevében Sidney B. Snow igazgató és Moulton Vilmos titkár. Snow urat jól ismeri minden unitárius lélek, aki az 1920-as évek amerikai missziójára visszaemlékszik. *Angliából:* 1. R. Nico Cross az oxfordi Manchester College nevében bensőséges levelet ir, melyben a régi és új kapcsolatainkat emliti föl. 2. Kenrich Chamberlain angol miniszterelnök papja meleg üdvözletét és rokonszenvét tolmácsolja. Levelet irtak még: 3. Rossington Herberl birninghami lelkész, 4. Alfred Hall az angol Unitárius Társulat volt elnöke, aki nehány évvel ezelőtt látogatott meg minket Stejskal olmützi püspökkel, 5. W. H. Drumond angol lelkész, kinek édes atyja is nemes barátunk volt s aki a világháboru borzalmai után először látogatott meg minket, 6. I. H. Weathewall, a Manchester New College volt igazgatója, 7. Philipson angol lelkész, aki a nyáron Dr. Kiss Elek főjegyző vendége volt és több egyházközséget meglátogatott, 8. Lee Rozalinda, aki szintén volt Erdélyben. Jelenleg Londonban „A Szabadelvü Nök Egyesületé"-nek elnöke. 9. Dumble lelkész, aki egy Kereszturon tartott ifj. konferencián (1928) az angol ifjuságot képviselte. *Hollandiából Van Holk* leideni egyetemi tanár és az Utrechtben székelő „Szabadelvü Ifj. Nemzetközi Szervezet" küldöttek üdvözletet. *Dániából* Kierkegaard Theobald dániai lelkész, a neves bölcsész küldött üdvözletet. *Németországból* Hermelink marburgi egyetemi tanár, *Svájcból* Hans Gut St.-Galleni lelkész — a püspök urnak egy szép, diszes Zwingli-bibliával is kedveskedett, — Marti és Buri lelkészek, valamint Jean Shorer a

genfi Szent Péter székesegyház lelkésze, *Csehországból* pedig Dr. Prohászka Gusztáv patriarcha küldöttek meleg üdvözlő levelet. Magyarországról Józan Miklós vikárius, Dr. Mikó Ferenc.

Belföldről üdvözlő távirat érkezett Miron Cristea pátriárka miniszterelnöktől és Dragomir Silviu kisebbségügyi minisztertől, a bölöni egyházközségből stb.

A papszentelés.

Október hó 3-án délelőtt $^1/_2$10 órakor az egyházi Főtanács keretében a főtisztelendő Püspök Úr a felszentelendő lelkészeket bemutatja a zsinati Főtanácsnak s felteszi hozzájuk az egyházi törvényben megállapitott kérdést, mely szerint hajlandók-e a lelkészi hivatás vállalására. Miután a felszentelendő lelkészek a feltett kérdésre igennel felelnek, a püspök és főjegyző vezetése alatt sorbaállva — a palástos papok kisérete mellett — templomba vonulnak és a templom piacán elhelyezett ülőhelyeket kinevezésük sorrendjében elfoglalják. A gyülekezeti ének elhangzása után „Im bejöttünk templomodba . . ." és „Szivemet hozzád emelem . . ." Simén Dániel lupényi lelkész lép a szószékre s buzgó imával, majd a közének elhangzása után tartalmas beszéddel teljesiti a szószéki szolgálatot. A szolgálat végeztével halk orgonajáték közben püspök a szószékre lép és a következő beszédet intézi az ifjakhoz:

Ján. ev. XXI. 15.—19.

Az utolsó találkozás. Az ingadozó és habozó tanitvány szemtől-szembe állása a nagy Mesterrel. Az ismét föltámadt lelkiismeret sürgető, hallgatást immár nem türő kényszeritése vallomástételre.

Jézus halála után a tanitványok egyik része visszatért mindennapi foglalkozásához. Igy találjuk őket Tiberias tengerénél, amint csendesen halászgatnak. A lelkük azonban nyugtalan; tudják, érzik, hogy más dolguk is volna; különösen Simon Péteren lesz urrá az az érzés, hogy tennie kellene valamit. Hányszor tüntette ki őt a Mester szeretetével, mily gyönyörü föladatok megvalósitását bizta reá s ő a nehéz percekben nemcsak magára hagyta, hanem többször meg is tagadta.

Bizonyára a közelmult eseményei rajzottak lelkében s a nagy feladatok elől való hálátlan, kislelkü megfutás gyötörték szivét, amidőn szorongó, lesujtó lelki tusájában, íme megszólitja őt Jézus. Hangja mintha a távolból szólna, de most is, mint mindig telve meleg szeretettel, amikor megkérdezi tőle: Simon, Jónának fia jobban szeretsz-e engemet, mint a többiek? A tanitvány lelkét megrázza a félelem és a rettegés, nem mer a jelenség szemébe nézni. Érzi, tudja, hogy sorsdöntő a kérdés és sorsdöntő lesz a felelet is. Érzi multjá-

nak gyarlóságait, jövőjének felemelő nagyszerüségét, félelmetes igáját és terhét, a nyomasztóan nagy felelősséget, amellyel magát el fogja kötelezni. Gyönge, reszkető hangon válaszolja: Uram, te tudod, hogy szeretlek téged.

A kérdés azonban megismétlődik s ez még jobban szivébe markol a tanitványnak. Megérzi a megismételt kérdésből feléje áradó bizalmatlanságot. Magán érzi a szereteten is átütő szigoru, vizsgáló tekintetet. A Mester nem hitte el neki feleletét, kételkedik benne. Nem csoda, hiszen van reá oka bőven.

A kérdés megismétlődik harmadszor is. Simon Péter megérzi, hogy ez az utolsó, hogy nem fog többé igy elhangzani soha s hogy neki most felelnie kell őszintén, szive szerint, hogy választania kell egyszersmindenkorra, visszavonhatatlanul; választania kell egyszerü életének csöndes megelégedést hozó, nyugodt bölcsességet kitermelő foglalkozása és az apostoli munka fáradságos, küzdelmes, tövisekkel kirakott utja között. Valósággal lesujtja a harmadizben való megkérdezés, lelkének hurjai végsőkig feszülnek, testében és lelkében mégegyszer megrázkodik s a szörnyü gyötrelemben szinte zokogva hagyja el ajkait az utolsó, a sorsát megpecsételő felelet: Uram, te mindent tudsz, te tudod, hogy szeretlek Téged.

A nehéz próba véget ért. A kocka elvettetett. A felelet megnyugtatja a Mestert és a tanitványt egyaránt. A párbeszéd érzelmi része lezárul s Jézus alakjának ködbevesző fantomja a tanitványnak még mindig megdermedt lelkét mintegy ráirányitja az egész jelenet életbölcseleti eredményére: Bizony, bizony mondom néked, amikor ifjabb valál, felővezéd magadat és oda mégy vala, ahová akarod; amikor pedig megöregszel, kinyujtod a te kezedet és más övez fel téged és odavisz, ahová nem akarod; másfelől pedig rámutat a feladatok megoldásának egyetlen utjára, amidőn igy szól hozzá: Kövess engemet.

I.

Csodálatos, titokzatos az élet. Azt hisszük, hogy mindent mi csinálunk s lassankint, ha kijózanodunk az ifjui elragadtatásból és tultengő önérzetből, azon vesszük észre magunkat, hogy megyünk oda, ahova nem akarunk. Ellenállhatatlan erő áll mögöttünk, amely szinte megdöbbentően egyenes uton visz isteni rendeltetésünk betöltése felé.

Chesterton azt mondja, hogy az igazi élet valószinütlenségek láncolata. Ez igy is van az emberi megismerés szükös szemszögéből nézve. Mi az élet eseményeiben sokszor valószinütlenséget látunk,

abban, ami nemcsak nem valószinütlen, hanem a legnagyobb és a legmegrenditőbb valószerüség.

Az élet rejtvényének megfejtése abban áll, hogy ismerjük fel életünkben az isteni akarat megvalósulását s alkalmazkodjunk a mi egyéni külön akarásunkban annak akaratához, aki bennünket elküldött. Ebben áll Jézus követése s ez tanitásainak lényege.

II.

Kedves pályatársaim! Ugy érzem, hogy Jézus ma nektek is megjelent itt ezen a helyen, ez ünnepélyes alkalommal s föltette nektek is a nagy kérdést, a döntő kérdést, amit föltett Simon Péternek is.

Sokszor fölmerülhetett tépelődő lelketekben éltetek eddigi folyamán is ez a kérdés: szeretsz-e engemet? De hiszem, hogy soha oly elfogódással és remegéssel nem éreztétek magatokon a Mester szigoru tekintetét, mint ebben a pillanatban, amikor a legnagyobb Jézus keresőnek és megtalálónak a követői közé kivántok felesküdni.

Nem akarom emlékezetbe idézni az apostolok emberfeletti küzdelmekkel telt életét, sem Dávid Ferencnek mártirhalálát, amellyel megpecsételték Jézushoz való ragaszkodásukat. Ma más időket élünk s tőlünk talán már nem követel az igazság keresése ilyen fájdalmas áldozatokat. Egy azonban bizonyos, hogy akik magukat elszánták Jézus szellemének, életének és tanitásainak követésére, ennek az elkötelezettségnek a beváltására egész életüket reá kell szentelniök.

Ez kell, hogy legyen mindannyiunk életprogrammja. Induljatok el azért azon az uton, amely Jézus közelébe vezet. Kövessétek őt! Mindörökké. Ámen.

A beszéd végeztével püspök a következő három kérdést intézi az ifjú lelkészekhez:

1. Tetszik-e és kivánjátok-e a lelkészi kivatalt elfogadni s abban mig erőtök és egészségetek megengedi és szolgálni tudtok, megmaradni?

A lelkészek felelik: Igen.

2. Igéritek-e és fogadjátok-e, hogy unitárius szent vallásunk hitelveit az evangélium alapján hiven megőrzitek, hiveiteket is abban megtartani igyekeztek s azon lesztek, hogy mind magatok, mind hiveitek, az erkölcsös, kegyes és istenes életben megmaradjatok és gyarapodjatok?

A lelkészek: Igen.

3. Készek vagytok-e arra, hogy unitárius szent vallásunkért minden terhet és fáradságot elhordozzatok s azért ha kell: még életeteket is feláldozzátok?

A lelkészek: Igen.

Püspök lejön a szószékről. A főjegyző a templom piacán a lelkészek anyakönyvét kinyitja s a kinevezés sorrendje szerint felhívja a lelkészeket, hogy neveiket irják be. A következő lelkészek irták be neveiket:

1. Csifó Nagy László. 2. Lőrinczy Gergely. 3. Bende Béla. 4. Rázmán Mór. 5. Székely Sándor. 6. Végh Mihály. 7. Dr. Kovács Lajos. 8. Filep Andor. 9. Gálfi Elek. 10. Sükösd Pál. 11. Bede Emil. 12. Erdő János. 13. Kiss Tihamér. 14. Kökösi Kálmán. 15. Szathmári Géza. 16. Késmárky Miklós. 17. Lőrinczy Mihály. 18. Nagy Sámuel. 19. Nagy Zoltán. 20. Pálffy Károly. 21. Szász Dénes. 22. Nemes Dénes. 23. Lukácsi Mózes. 24. Nyitrai Mózes.

Ezután Dr. Kiss Elek főjegyző az uj lelkészektől bevette az esküt.

Esküttétel után a 24 lelkész letérdel. A püspök, főjegyző, teol. tanárok, esperesek és erre a célra kijelölt lelkészek a térdeplő lelkészek fejére teszik kezüket. A kézrátétel alatt a püspök Isten áldását és megáldó kegyelmét kéri a lelkészekre a következő régi imában, melyet felolvas:

Örökkévaló Felség! Egyedül igaz Isten!

Szent lelked drága kenetével illesd és szenteld meg dicsőségednek ezen uj szolgáit, kiket a Szent Apostolok gyakorlatát követve, kezeinknek rátétele mellett, Szent lelked hathatós erejéért esedezve, kibocsátunk az Evangyelium hirdetésére: adj nékik tiszta világos érzelmet, és józan kegyes szivet az Evangyeliumi igazságok hathatós fejtegetésére és tanitásaink 's jó példávali követésére, hogy a' kegyességnek tükörei lehessenek. — Erősitsd őket, hogy a Te szeretetedtől sem magasság, sem mélység, sem élet, sem halál el ne szakaszthassák, szent hivatásuk körében jót tegyenek mindenekkel személyválogatás nélkül, követvén az Úr Jézusnak, és Apostoloknak példáját. — A Krisztus nyájára vigyázzanak, mint jó Pásztorok éltük végleheltéig. Ámen.

Végül a püspök a papi diplomát egy-egy bibliai mondás kiséretében átadja az illető most már felszentelt lelkészeknek.

A püspök programbeszéde.

Méltóságos és Főtisztelendő Egyházi Főtanács!

Miután a f. évi junius 14-én d. e. 12 órakor a hűségesküt Bucureştiben a királyi palotában Őfelsége kezébe letettem, s igy állásomban megerősittettem, első kötelességemnek tartom, hódolatom mellett mélyen érzett köszönetemet kifejteni Őfelsége II. Károly királynak azért, hogy lehetővé tette, hogy most már

mint a Romániai Magyar Unitárius Egyház törvényesen elismert püspöke jelenhetek meg itt a Méltóságos és Főtisztelendő Egyházi Főtanács előtt. Magasztos feladatom tudatától áthatva a következőkben óhajtom közölni az egyházi-életünkkel kapcsolatban a jövőben megvalósitandó terveimet és szándékaimat.

I. Az egyházi közszellem: a bizalom és tekintély helyreállitása. A nép-egyház megszervezése.

Már megválasztásom alkalmával kiemeltem, hogy életemnek egyuttal püspöki müködésemnek legfőbb célja az leend, hogy egyházunk belső békéjét és nyugalmát minden erőmmel fenntartsam s a lelki egységet megerősitve az egyház ellenállóképességét és alkotó tevékenységét nemcsak sértetlenül megóvjam, hanem fokozott mértékben fejlesszem. A közel négyszáz esztendős Unitárius Egyház sok vihart állott ki és mégis megmaradt, sőt fejlődött, erősödött. A multat nehéz összehasonlitani a jelennel. Nehéz megállapitanunk, hogy egyházunk mikor volt nehezebb helyzetben. Azonban ugy gondolom, hogy a közvetlenül elmult 20 esztendő oly nagy erőpróbája volt egyházunk életének és fennmaradásának, amelynek tanulságait most már ideje levonnunk a jobb jövő érdekében.

A magyar társadalom középosztályát az impérium átvétele óta máig nagy megrázkódtatások érték. Ennek a megpróbáltatásnak, mondhatnám megrokkanásnak, a hatását természetesen a mi egyházunk is megérezte. Hiszen egyházi életünknek irányitói, vezetői az intelligens középosztályból kerültek ki, amely testtel, lélekkel, anyagilag és erkölcsileg védte azokat az erőtartalékokat, amelyeket az Unitárius Egyház szellemi és anyagi téren áthozott a multból. Ez az egyház fenntartó eleme ma nagyon megcsappant, létszámában és meggyöngült anyagi erejében. A körülmények parancsoló szüksége intett arra, hogy pótoljuk a megüresedett helyeket onnan, ahonnan természetszerüleg kell és lehet pótolni, vagyis az unitárius vallásközönség köznépéből, falusi embereink közül. Legutolsó alkotmányreformunk, amely 1923-ban jött létre, már számol a megváltozott körülményekkel s megtette a köri és egyházközségi, főtanácsi képviselet utján a kezdeményező lépéseket az általam már több izben nép-egyháznak nevezett közösség kiépitése felé. Az egyházalkotmány uj forrásokat akart megnyitni, a világi elem utánpótlására, akkor, amikor népünk tekintélye józanul gondolkozó és egyházszerető fiait közelebb hozta az egyházkormányzathoz.

Az elgondolás egészen helyes volt, a kivitel azonban nem haladott olyan irányban, hogy az elgondolást megvalósitsa. Pedig eljött az ideje annak, hogy ez a felfogás lényege szerint is megvalósuljon. A körülmények ugy alakultak, hogy *szükségünk van és lesz világi vezető emberekre, akiknek vállalniok kell nemcsak az egyházfenntartás nehéz gondját, hanem ennek arányában*

az egyház vezetésében való részvételt is. Ez a dolog azonban nem megy máról holnapra. Alapos és mélyreható előkészités szükséges ahoz, hogy uj egyházfenntartók állhassanak a régiek mellé, vagy esetleg helyükbe. Két módja van ennek: *a)* a népünk vezetőivel való közelebbi foglalkozás, *b)* a tanulói pályán levő főleg főiskolai ifjuságnak az egyházi élethez való közel hozása, lehetőleg intézményes bevonása. Az elsőt a *presbiterképzés* utján véljük elérhetőnek. E célból nemcsak a másfél évtizeddel beinditott presbiteri konferenciák felélesztését és fejlesztését tartjuk szükségesnek, hanem presbiteri tanfolyamok megszervezését olyan módon, hogy évenként a megfelelő időben legalább, *egy-két hétre összegyüjtsük vidékenként népünk legkiválóbbjait s lehetőleg állittassuk őket az egyházszeretet és az egyház iránti kötelességek szellemével.* Lehetetlen, hogy ennek az eljárásnak kitartó és következetes végrehajtása ne teremje meg a maga gyümölcseit. A másik mód *a főiskolákon tanuló, az ipari és kereskedelmi pályán mozgó ifjuságunknak kézbe vevése, az egyházhoz közelebb hozása.* Ezen a téren történtek tapogatozó kisérletezések, azonban a kérdés még nagyon távol áll. Jövő fennálásunk és továbbfejlődésünk legbiztosabb zálogának tekintem világi ifjuságunkkal való intézményes foglalkozást. Ezeknek a kérdéseknek a megoldásában elsőrendü szerep jut a Teológia Akadémiának. Minél tágabb lesz az a terület, és az a lehetőség, amelyen az egyházi közélet mozoghat, minél nagyobb lesz a száma azoknak az öntudatos egyéneknek, akik bármely munkálkodási területen az egyházért is dolgozni kivánnak, annál erősebb lesz az alap, amelyre az egyház jövő fejlődése felépülhet.

Annak, hogy ujabb munkatársakat állithassunk az egyház szolgálatába, előfeltétele, hogy azok között, akik itt vannak, akik az egyházért jelenleg is dolgoznak, feltétlen bizalma legyen egymással és az egyház vezetőségével szemben. Bizalom nélkül alapos és lelkes munkát végeznünk nem lehet. Kérem tehát azt a bizalmat, amellyel megajándékoztak, akkor, amikor csaknem egyhangulag választottak meg a püspöki székbe, tartsák meg az egyházkormányzattal szemben s kisérjék jóakaratu segitő munkával és igazságos birálattal ténykedéseinket. Egyházunk mai élete mérhetetlen sok nehézséggel kell, hogy megküzdjön, még akkor is, ha csupa jóakaratu emberek állanak a közügy szolgálatában. Kétszeresen megneheziti az egyház életét az ellentétek szitása. Az emberi gyarlóság sok mindentől nem riad vissza, de a vezetőségnek, a kormányzó testületnek meg kell, hogy legyen az az ereje és tekintélye, hogy semmit se engedjen a közérdek ellenére.

Emlitettem a tekintélyt. Igen! A bizalom mellett tekintélyre is szükség van. Tekintély nélkül rendet tartani, az egyházi ügyek normális menetét megőrizni, nem lehet. *Minél liberálisabbak vagyunk, annál inkább meg kell hajolnunk azelőtt a*

tekintély előtt, melyet saját akaratunkból állitottunk magunk fölé s teljes meggyőződésünkkel és lelkiismeretünkkel kötelesek vagyunk azt nem csak elismerni, hanem szolgálni. A tekintély mindig erkölcsi természetü, nem pusztán az egyes ember adja a maga erkölcsi sulyával, hanem a közösség, amelyből ki kellett nőnie. Az ilyen tekintélynek a tisztelete az egyház fegyelmezett, belső és kifelé irányuló életének az életfeltétele. Az irás is igy int: „Engedelmeskedjetek azért minden emberi rendelésnek az Urért mint fellebbvalónak" (l. Péter II. rész 13 v.) *Az Unitárius Egyházunk olyan közszellemet kell megteremtsen, amely a tekintélyt és a szolgálatot egyaránt köte ezőnek ismeri el magára nézve, mint lelkiismereti parancsot.*

II. Hitéletünk erősitése. Lelkészeink helyzete. Lelkészképzésünk.

Az egyház életének alapja, fenntartó eleme az, hogy menynyire mélyen gyökerezik hiveink lelkében a hit nemcsak az egyház sajátos hitfelfogásában, hitelveiben, hanem általában vallásos meghatározottságában. A háboru utáni lelki leromlás és elerőtlenedés s azaz elistelenedési folyamat, amelyet külső hatások is nagyban előmozditottak s némely országokban intézményesekké tettek, sulyos megrázkódtatásnak tette ki a hivő lelkeket. A mi népünk lelkét ezek az áramlatok mélyebben nem érintették. Itt-ott azonban mégis felütötte fejét a háboru utáni szellem bomlasztó hatása. Egyházunk, sajnos, nagy nehézségek árán tudott mégküzdeni ezekkel a tünetekkel. Intő jel, hogy mindent kövessünk el a hit megerősitésére és az egyház-fegyelem megszilárditására.

Népünk jelleme kiirthatatlanul vallásos szinezetü. Meg van tehát az alap, amelyre épithetünk. A templom szentségét és áhitatát semminek sem szabad megzavarni. Az én házam az imádságnak háza. Jézus e mondásának mélységes jelentősége sohasem aktuálisabb, mint ma. A szórakoztató, vagy kulturális népmüvelésnek ma uj hajlékai épülnek s ez a körülmény lehetővé teszi, hogy *a templom tehermentesittessék olyan dolgoktól, amelyek nincsenek jó hatással, kellő megbecsülésére és valóban szentnek tartására.* A külsőségekben is messze el kell kerülnünk mindent, ami a templom kivételes jellegét gyöngitené. A lélek vallásossá tételéhez azonban *maga az istentisztelet még nem elegendő.* A lélek vallásos hajlandóságait ép ugy gyakorolni kell, mint másnemü tehetségeit. Enélkül a gyakorlat nélkül veszit erejéből és rugalmasságából. Ezért minden alkalmat meg kell ragadnunk népünk vallásos lelkületének megerősitésére. Ujabb módszereket kell bevezetnünk s a régieket kifejlesztenünk abban a tekintetben, hogy *a lelkész külön is foglalkozzék a hivek vallásos érzésének fejlesztésével egyénileg is.* Nem nyugodhatunk meg többé abban, hogy az unitárius vallás igazságai, hitének

közvetlensége és mélysége eléggé beszélnek magukért. Híveink vallásos lelki életével állandóan foglalkoznunk kell, mert enélkül nem tudjuk megállani a helyünket. Korunkban ezen a téren is igen sok helyen mutatkozó a nagy fellendülés. Bármily gazdag is a mult példákban és jócselekedetekben, *maga a történelem ma már nem elegendő erőforrás egymagában, közvetlenül is meg kell találnunk az utakat napjaink vallásos lelkületéhez.*

Egyházi szempontból ennek a célnak megvalósításához feltétlenül szükség van *a lelkészeknek elmélyedő vallásos életére és a hiveikkel való zavartalan összhangra.* A lelkipásztor iránt érzett feltétlen bizalom a kulcs, a vallásos lélek rejtett kincseinek a felderitésére. A lelkészek, illetve a belső emberek példátadó egyetértése nélkül nincs egyházközségi élet, és nincs vallásos elmélyedés. Az ezen a téren felmerült sajnálatos esetek helyenként mélyen belevágtak a hivek lelki életébe, sőt megbontották az egységet. Ilyen esetek sürgősen kiküszöbölendők. Már hivatalom átvétele óta inditottunk be ezen a téren kisérleteket s talán eredménnyel. Sem kicsiny és egyéni önérzet, sem hiuság, sem makacsság, nem szabad, hogy ellenálljon a hivek és a belső emberek közötti zavartalan béke megvalósításának. Arra fogunk igyekezni, hogy a belső emberi kar maga tegye meg a kezdeményező lépéseket az egyes esetekben, hogy *egyetlen egyházközségük békéjét se dulja fel többé az egyetértés hiánya s áldozatok árán is, mozditsuk elő az egyházi közérdek győzelmét.* Együttes erővel és megértéssel, ezeken a bajokon könnyen segithetünk, amiáltal kiküszöbölődnek olyan esetek, amelyek magasztos céljaink megvalósitását hátráltatják.

Az unitárius lelkészi hivatás ma a legnehezebb, a legnagyobb felelősséget és lelkiismeretességet megkövetelő pálya. Egyházunk hivatásának betöltése, elsősorban a lelkészi kartól függ és rajta fordul meg. Lelkészi karunk erőteljes egyházias közszellemének zavartalan kialakulása és fejlődése feltétele egyházi életünk egészséges irányban való továbbfolyásának. A Lelkészkör ebben a tekintetben derekas, mondhatnám korszakalkotó munkát végzett, az elmult években. Ezt a munkát folytatni kell és elmélyiteni. Ki kell, hogy alakuljon egy olyan lelkészi közszellem, amely képes egyes tagjait nemcsak fegyelmezni és rendben tartani, hanem szükség esetén, a főhatóságot segiteni abban, hogy egyházunk tekintélye, egészséges közszelleme kárt ne szenredjen egyesek mulasztásai vagy kifogásolható tevékenysége révén. Papjaink papiassága, fedhetetlen élete, a hit mélységeitől való átitatottsága s az erről való állandó bizonyságtétel, népünk vallásos és egyházias szellemére is példát mutató. Az unitárius lelkészi állást fennebb a legnehezebb hivatásnak mondottam, nemcsak a teendőket tekintve, hanem figyelembevéve szintén azt az elképzelhetetlen anyagi nehézséget, amellyel az utolsó években szakadatlanul küzdenie

kellett. A jelen évi állami költségvetés valamennyire javitotta a helyzetet a régihez képest. Azonban *egy négy korpótlékos unitárius lelkész havi fizetése még ma is csak 2700 lej, szemben az államegyház hasonló képesitésü lelkészeinek 5500 lej havi államsegélyével.* Reméljük és, mindent elfogunk követni, abban a tekintetben, hogy ez az állapot megváltozzék s az állam a mi egyházunk lelkészeiről is képzettségüknek s végzett tanulmányaiknak megfelelő, az ország érdekében kifejtett végtelenül fontos és áldásos munkájukat méltányoló módon gondoskodjék, nem téve kölömbséget az egyes felekezetek között, mint ahogyan az impérium átvétele után kezdetben nem is tett.

Hogy a lelkészi álláshoz füzött reménységeink mind megvalósulhassanak, gondoskodásunk kiváló tárgyát fogja képezni a lelkészképzés bensőségesebbé tétele. Ezen a téren nem pusztán azokra a gyakorlati kérdésekre gondolok, amelyek már ismételten felmerültek egyházi közéletünkben és törvényhozásunk előtt, hanem elsősorban a teológiai növendékek megválasztására, vallás-erkölcsi jellemük elmélyitésére gondolok. Meg kell ám valósulnia annak, hogy az, aki vallásos lelkületénél, személyiségének arravalóságainál fogva, nem alkalmas erre a kivételes adottságokat feltételező pályára, ne jöjjön erre a pályára. Jelenleg nincs szükségünk sok teológusra, azonban akikre szükségünk van, azoktól meg kell kivánnunk az emberileg megállapitható arravalóságot. A növendékek személyes vallásos érzületének arra alkalmasak hitbeli megerősitésének munkáját fokozott mértékben kell előmozditanunk. Remélem, hogy a *készülő teológiai szabályzat* különös gondot fog forditani erre a sajátosan lelkésznevelési feladatra.

Egyházunk és lehetőségeink szükösek ahhoz, hogy a papi pályára lépőknek minden ambiciója érvényesülhessen. Papi lelkület, evangéliumi szellem nélkül a csalódások keserüsége vár arra, aki nem azért jött ide, hogy élete elsősorban szolgálat legyen. Azért, egyházias, mély vallásos érzületü, életfelfogásukban kiegyensulyozott lelkü emberekre van szükségünk, akiknek életén és minden cselekedetén meglátszik, hogy a legszentebb értelemben vett hivatásuknak kivánnak élni.

Egész kis csapat már azok száma, akiknek alkalmuk volt külföldön is folytatni tanulmányaikat. Mindent el fogunk követni, hogy ezek az ifjak vagy már lelkészek, ha egyébként is beválnak, módját ejthessék annak, hogy *külföldi kapcsolataikat ne hanyagolják el* s ne maradjanak elzárva attól a lehetőségtől, hogy tanulmányaikat itthon is s időközönként külföldön is folytathassák. A teológia zavartalan müködésének biztositását legfontosabb feladatomnak tekintem. Önállóságának, erkölcsi függetlenségének, véleménye érvényesülésének nemcsak a szakkérdésekben, hanem mindenütt, ahol szükséges, kifejezésre kell jutnia. Ki kell emelnünk ezt a legfontosabb intézményünket abból a rég elmult idők reminiscentiájaként fennmaradt elgondo-

lásból, amely az Akadémiát még mindig a középiskola egyik függvényének tekinti.

Akadémiánk elhelyezése a célnak egyáltalán nem felel meg. A Nemzetközi Szabadelvü Társulat jelenlegi alelnöke Utrecht-i egyetemi tanár, nagyon felhivta figyelmemet teológiai hallgatóink célszerü elhelyezésének szükségességére. Minthogy ez a kérdés a mostani keretek között nem oldható meg, arra kell törekednünk, hogy Akadémiánknak kölön épületben, hacsak szerény, de *nagy hivatáshoz méltó elhelyezkedését* tegyük lehetővé. Müködésemnek egyik legfőbb célja lesz e kérdés megoldása.

Az egyházi közigazgatásnak a tervezett, de törvényerőre nem emelkedett alkotmányreformban foglalt egyszerüsitését, amennyiben lehetséges, fennálló egyházalkotmányunk keretei között is, meg kell valósitanunk. Feltétlenül kivánatos a központi adminisztrációnak olyan módon való tehermentesitése, hogy az egyházkörök vezetői siessenek az egyházkormányzat megkönnyitésére olyképen, hogy köri kérdések megoldása csak a legvégső esetben terhelje az egyetemes egyház vezetőségét. Hivatalos ügyekben csak a szervezeti törvényben meghatározott uton kivánok eljárni minden alkalommal. A köri vezetőség agilitásától és erélyétől függ, hogy ez valóra váljék.

III. Oktatásügyünk. Az iskolánkivüli egyházi, vallásos és kulturális munkák.

Felekezeti oktatásügyünk intézeteinkben és azokon kivül folyik. Az elemi oktatással kell kezdenem, amely egyházunk legnehezebb és legsulyosabb kérdése mind a mai napig. Ami a középiskolai oktatásunkat illeti, két teljes főgimnáziumunk fenntartása meghaladja ugyan erőnket, ezen azonban nem változtathatunk, mert egyházunk belső lelkiegyensulya ezt követeli tőlünk. Óhajtandó volna, hogy középiskoláink vezetősége, tanári kara befolyást gyakoroljon az ifjuságra oly irányban, hogy a középiskola elvégzése után növendékeink főleg ipari és kereskedelmi pályán folytassák tanulmányaikat s ezen a téren próbálják meg az elhelyezkedést. A kereszturi főgimnázium további fenntartásánál egyenesen az az elgondolás vezetett, hogy középiskolát végzett ifjakat irányitsunk az ipari és kereskedelmi pályákra, hogy ezen a téren magasabb müveltségükkel és nagyobb általános képzettségükkel megállják a versenyt.

A tanári succrescentia kérdésére az eddiginél nagyobb gondot kell forditani. Középiskoláink csak akkor töltik be hivatásukat, ha az egyházat szerető, érdekeit minden körülmények között szemelőtt tartó nemzedék kerül idővel a régi helyébe. *Áldozatok árán is meg kell tennünk mindent, hogy a tanári pályára készülő, tehetséges unitárius ifjaink előmenetelét fi-*

gyelemmel kisérjük, támogassuk, hogy mindazon szakokra, ahol szükséges, meglegyen a saját jólképzett unitárius vallásu jelöltünk, akit alkalmazni kivánunk.

Gazdasági iskolánk szépen müködik s mind inkább kezdi beváltani azt a reménységet, amelyet hozzá füztünk. Elemi iskoláink és az itt működő tanitóink helyzete állandóan nehéz és sulyos. Felekezeti oktatásunk ősi autonomiáját a lassu elsorvadás veszélye fenyegeti. Nemcsak anyagi okokból, hanem egyébként is. Egyik-másik iskolánk felett minduntalan megszólal a lélekharang. A nehézségek időnként csökkennek, hogy ujra erősödjenek. Egy immár állándóvá vált aggodalom keriti hatalmába lelkünket, ha iskoláink jövőjére gondolunk. *A mult ama könnyelmüsége, amellyel sok felekezeti iskolát önként adtunk át az államnak, még a régi rezsim alatt, — vádol.* A jelen sivársága megdöbbentetésre késztet. Elődeink hibájáért, amelylyel feláldozták felekezeti iskoláink egy részét, nem vagyunk felelősek, *de a jövőért felelősek vagyunk s azért kijelentem, hogy felekezeti oktatásunkhoz ragaszkodni fogunk a végsőkig, bármily áldozatok árán is.* Évszázados iskolafenntartó jogunkról nem mondunk le soha, aminthogy nem mondott le Erdély egyetlen népe sem, sem a szászok, sem a románok. Remélem, hogy már közeleg az idő, amikor ez a törekvésünk az állam részéről megértésre és anyagi támogatásra talál, amint erre igéretet is foglal magában a kisebbségi statutum. A legnagyobb baj, hogy népünk elszokott a felekezeti iskolafenntartó gondjainak viselésétől, tisztelet a csekély számu kivételnek. Ezen csak ujból való ráneveléssel lehet segiteni, ha a külső akadályok meg nem nehezitenék.

Iskoláink szorongatott helyzetével együtt jár a tanitói utánpótlás nehézsége és a tanitás *mérhetetlenül silány anyagi élet-lehetősége.* Elemi iskolai tanitóink a kisebbségi helyzetnek valóságos mártirjai, és kétségbe kellene esnünk, ha nem hallanók az apostol biztatását, hogy a mi pillanatnyi szenvedésünk örök dicsőséget szerez nekünk. (II. Kor. IV. rész, 17 vers.) Ezzel kapcsolatban a kántorkérdés is mind égetőbb probléma. Addig is, amig elemi iskoláink helyzete javul s ezáltal a kántorkérdés is inkább megoldhatóvá válik, gondoskodtunk olyan lehetőségről, amely a kérdést valamennyire előmozditja. A kántorképző tanfolyamokra gondolok, amit a legutóbbi Főtanács meghatározott.

Egy *iparos tanonciskola vagy legalább otthon* kérdése már helyet foglal legsürgősebb teendőink között, foglalkoztunk is vele.

Az iskolán kivül vallás-erkölcsi nevelés az egyház életének legfontosabb s csak alig megoldott kérdése. Vannak ugyan erre hivatott szerveink, mint a több mint 50 éve fennálló Dávid Ferenc-Egylet, de még *ez sincs kiépitve ugy, ahogy kellene.* Működésének sok akadálya volt az elmult években, amelyek

a legutóbbi években még fokozódtak. Talán ez is fog enyhülni. A közállapotok konszolidálásával együtt az Egyletet hozzá kell segiteni a feladatok megvalósitásához. A misszió leghálásabb területe az egyleti élet, amely képes nagyobb tömegeket állandó mozgásban tartani s az egyházi élet iránti érdeklődést fokozni s a népkultura emelését művelni. Bármely társadalmi osztályhoz tartozó ifjaink megszervezése egymáshoz tartozandóságuk fejlesztése sehol sem találhat jobb területre, mint az egyleti életben.

E mellett párhuzamosan fog dolgozni az immár nagy eredményekre mutató Nőszövetség, amely leghamarább ismerte fel a nehéz idők közepette feladatának sajátos körét, s nagy sikerrel dolgozva, jótékony intézményünkké lett. *A napközi otthon* intézménye nagy arányú segélyezési akciója már nélkülözhetetlenné vált egyházunkban. *A csecsemővédelem, az aggmenház, a diakomisza képzés* jövő megszervezése mind általuk várja további fejlesztését. *A szövő- és egyéb tanfolyamai* mind tágabb rétegekre terjesztik ki áldásos hatásaikat. Az u. n. Iris-telepen egy gyümölcsös kertet vettünk. Itt szeretnénk missziónknak ujabb otthont emelni.

Végül megemlitjük, hogy két fontos irodalmi feladatunk van, amelyek régen várnak megvalósulásra. Az egyik az erdélyi Unitárius Egyház történetének megirása. A másik a két erdélyi Protestáns Egyháztörténet már meg van irva. A miénk még várja az embert, aki ezt a nagy, de hálás feladatot megoldja, vagy legalább az előmunkálatokat előkészitse, hogy közeledjünk a terv megvalósulása felé. Kiváló munkaerőink vannak e mü elvégzéséhez. Reméljük, hogy vállalni fogják a valóban történelmi jelentőségü feladatot.

A másik az Unitárius Hittan és Káté ujból megirása.

A Lelkészkör ismételten foglalkozott ezzel a kérdéssel, ami ugy látszik, hogy közszükséglet és közkivánság,

Népies missziós füzetek rendszeresen előre megállapitott programmal való kiadása, a lehetőleg ingyen terjesztése, állandó feladat s ebben a tekintetben a D. F. Egylet mellett a sikeresen müködő Sajtó- és Iratterjesztőtől várjuk a további kezdeményezéseket. Tervbe vettük ujólag egy szórvány-áhitat könyv összeállitását s én szeretném, ha egy Ágendás könyvet is megpróbálnánk összeállitani, ami egyuttal hitfelfogásunk és liturgiánk egységesebb kialakulását is nagyban elősegitené. Tervünk továbbá, hogy egyházunk helyzetét és hitfelfogását román közönséggel is megismertetjük, s másokkal is, akik egyházunk keretein kivül élnek, s érdeklődnek a történelmünk iránt.

IV. Külföldi kapcsolataink.

A külföldi hitrokonainkkal elsősorban az angol és amerikai Unitárius Társulatok vezetőivel és egyházközségeivel, valamint

a Nemzetközi Vallásszabadság és Szabadelvü Kereszténység müvelésére alakult Társaság hollandi vezetőségével állandóan a legszorosabb kapcsolatot tartjuk fenn s elmondhatjuk, hogy *kapcsolataink az utóbbi időben annyira élénk és közvetlen módon történik, ahogyan talán sohase.* A Nemzetközi Társulattal állandóan levelezést folytatunk a kongresszusokon, a teológiai konferenciákon, ifjusági világgyüléseken, mindenütt megjelenik nem csak egy, de olykor több képviselője is egyházunknak. Az utazási költségek ugyan a távolság miatt gátolják abbeli tevékenységünket, de ezeken a nehézségeken is igyekszünk segiteni a lehetőség szerint. Külföldi összeköttetéseink még szorosabbá tevésén állandóan dolgozunk, s ennek nagy erkölcsi eredményeit már is élvezzük s ezután remélhetőleg, fokozotabb mértékben élvezni fogjuk. A Nemzetközi Társulat kezdeményezésére tervek merültek fel a hollandi és a csehországi szabadelvü keresztény egyházak között való közelebbi érintkezés kiépitésére oly módon, hogy csere papnövendékeket küldenének ki és fogadnánk el. Reményünk van, hogy a közeljövőben a *Nemzetközi Társulat* vezetősége, ha nem is egy Kongresszust, hanem *egy teológiai konferenciát fog az erdélyi unitárizmus központjában létesiteni.* Ilyen előterjesztést tettünk az Oxford-i kongresszuson s ha teljesedik ez az óhajtásunk, ez nevezetes fordulópontot fog jelenteni külföldi kapcsolataink még tökéletesebb kiépitéséhez.

V. Az Egyház anyagi helyzetének megerősitése, nyugdij ügyünk.

Anyagi helyzetünk megerősitésére és nyugdij-alapunk erősitésére minden lehetőt el kell követnünk. Az egyház fenntartás gondjai és költségei, misszionk szükségletei egyre gyarapodnak, bevételünk pedig alig gyarapodik. Bármennyire sikertelen is volt az Egyetemes Egyházi adózás, ezt a gondolatot, ha más cimen és a megfelelő módszerekkel, ujból fel kell vennünk. Meg kell találni a lehetőségét annak, hogy hiveink hozzá szokjanak az egyház terheihez való hozzájáruláshoz s ezt olyan lelkiismereti kötelességüknek tartsák, amely elől kitérni nem lehet. Igaz, hogy a magyar kisebbségi társadalom s igy a mi hiveink is nagyon leszegényedtek, de nem szabad elveszitenünk a reményt, hogy el fog következni az idő, mikor hiveink egy kis jóakarattal könnyen eleget tehetnek, annak a csekély kivánalomnak, amit az egyházfenntartás kér tőlük. Ha nem tudunk annyira öntudatos egyháztársadalmat nevelni, hogy az önkéntes egyházi adózást hiveinknek morális kötelességévé váljék, akkor nagyon sivár jövőnek nézünk elébe.

Egyházunk közvagyonának földbirtokrésze az agrárkisajátitások következtében ma már szinte a semmivel egyenlő. Azok a földbirtok-alapitványok, amelyek szegény és szorgalmas tanulók mindennapi kenyerét voltak hivatva előteremteni, kisa-

játitattak. Egyéb alapjaink egyrészét kölcsön kellett vennünk egyház fenntartásunkhoz. A konverzió pedig nyugdijalapunknak okozott érzékeny veszteségeket. Mindehez hozzájárult az államsegélyek nagyfoku lecsökkentése éveken keresztül. Házaink az évtizedek óta elmaradt gyökeres javitások hiján nem jövedelmezők. Az általános leszegényedés következménye, hogy pl. kolozsvári főgimnáziumunk iskoladij hátralékai a nehéz éveken keresztül már millió felé járnak, Ezeknek a hátralékoknak a visszafizetését egy uj eleven, már tervbe is vett véndiák-akció lesz hivatva előmozditani.

Ilyen körülmények között a legkomolyabban kellett arra gondolnunk, hogy valamennyire összeszedjük magunkat. Arra törekszünk, hogy minden tekintetben az észszerü gazdálkodás utjára lépjünk, hogy nem jövedelmező vagyonunkat jövedelmezőkkel átcseréljük. Isten segitségével talán sikerülni fog, sok emésztő gyötrödés és észszerü meggondolás után, céljainkat bár megközeliteni. Ezt kivánja szolgálni a folyamatban lévő épitkezés.

A nyugdijalap teljesitő képessége a végsőkig van megfeszítve. Ugy látszik, hogy a legnagyobb gondosság mellett sem voltunk *már kezdettől fogva eléggé elővigyázatosak. Az elkövetett hibák most éreztetik hatásukat.* Pedig a nyugdijalap erősitése a jövő fejlődési lehetőségének a záloga. *A nyugdijazásokat egyelőre be kellett szüntetnünk,* ami már is érezteti káros hatásait az egész vonalon. Mindent megpróbálunk, hogy a nehézségeket kiküszöböljük. A teológiai tanárok és a középiskolai tanárok nyugdijellátásának ügye revizióra fog szorulni. Keresnünk kell a lehetőségeket, hogy a nyugdij-ügyet minél kedvezőbb módon oldhassuk meg.

Ezzel be is fejezem vázlatos munkaprogrammomat.

A tervek annyit érnek, amennyi megvalósul belölük-munkáskezek segitségével erős akarat és elhatározás által, ön, zetlen és egyházszerető hivek közös munkája utján.

„Az aratnivaló sok, de a munkás kevés, kérjétek azért az aratásnak Urát, hogy küldjön munkásokat az Ő aratásába." (Máthé IX. 37, 38).

Az Unitárius Tanitók Egyesülete folyó évi október hó 1-én Kolozsvárt tartott közgyülésének kiemelkedőbb pontjai voltak a következők: 1. Ütőné-Osváth Róza tartalmas felolvasása. 2. Jó eredménnyel végződött a méhészetre hirdetett pályázat. Az 1000 lej pályadijat Benczédi Márton munkája nyerte el. 3. Örömmel lehet megállapitani, hogy sikerült a már régebb tervezett Segélyalap létesitése. Ez alap létesitéséhez Kahlfürst Imre nyomdatulajdonos 1000 lej alapitói adománnyal járult és Patakfalvi Zsigmond egyesületi elnök a „Gyümölcstermelés" c. pályamunkájával nyert 1000 lejét szintén a Segélyalapnak adományozta. Az Egylet hálás köszönete legyen jutalmuk a nemes célra tett adományokért.

Dersi dr. Elekes Domokos főgondnok.

A jelen év valóban az őrségváltás kora anyaszentegyházunkban. Lapunk februári számában beszámoltunk arról, hogy a Főtanácson az egyházkormányzat csaknem teljesen uj vezető embereket kapott. Az október havi püspökbeiktató és papszentelő zsinati Főtanácson még egy uj vezető ember lépett az egyház élére *Dr. Elekes Domokos* székelykereszturi iskolai felügyelő gondnok személyében. *Dr. Ferenczy Géza* főgondnok az egyházi Főtanács kinyilatkoztatott bizalma és az egyházi vezetőség kérése ellenére is visszavonult 18 éven át nagy bölcsességgel és áldozatkészséggel viselt főgondnoki tevékenységétől. A megüresedett főgondnoki állásra zsinati Főtanács nagy többséggel erre a megtisztelő állásra *Dr. Elekes Domokos* székelykereszturi iskolai felügyelő gondnokot választotta meg. Dr. Elekes Domokos egyházi főgondnokainknak sorában a 34-ik. Közéleti pályája olvasóink előtt jól ismert, de azért nem mulaszthatjuk el, hogy e nevezetes alkalommal meg ne emlékezzünk róla, mert élete és munkássága az egyház iránt való szeretetnek, a közéleti tevékenységnek és az igazi diadalmas akaraterőnek kiváló példája.

1889 október hó 8-án született Alsósiménfalván. Atyja: Elekes Dénes kiváló székely gazda, aki fiainak nemcsak magasabb nevelést adott, hanem szép vagyont is hagyott. Siménfalván a gazdasági és szellemi kultura iránt való érdeklődés nemcsak mai keletü, hanem még jóval a nagy háboru előtti időkből való. Elekes Dénes fölismerte a gazdasági haladás helyes utjait és annak hasznát is vette.

A család különben régente is nevezetes volt. 1631-ben az addig is nemes Elekes Péter *Dersi* előnevet kapott. Nagyapja: Elekes József Kufsteinban szenvedett a Bach-korszakban több 48-as bajtársával.

Dr. Elekes Domokos tanulmányait az elemi iskola elvégzése után a székelykereszturi és kolozsvári gimnáziumunkban folytatta, gazdasági ismereteit a kolozsvári Gazdasági Akadémián egészitette ki. A jogot szintén a kolozsvári egyetemen végezte, ahol már nagyon fiatalon az államtudományi és jogi doktorátust megszerezte. Ügyvédi vizsgáját 1915-ben tette le Marosvásárhelyen. Első volt a katonák között, akik ügyvédi vizsgát tettek. A világháboruban négyszer sebesült meg, hat kitüntetést kapott s mint vadászfőhadnagy, a német nyelvet is megtanulta.

A közhatalom változása után a magyar közéletben tevékeny részt vett. A Magyar-párt intéző-bizottságának tagja, a kereszturi járási szervezetnek elnöke. De elnöke volt a kereszturi Kaszinónak, alapitó elnöke az Atlétikai Klubnak és az Iparos Dalárdának. Ezen kivül a szövetkezeti életben kiváló munkásságot fejtett ki, mint több Szövetkezet jogtanácsosa.

Egyházi müködése mindig jelentős volt. 1919-ben egyházi tanácsossá, 1925-ben köri felügyelő gondnokká, 1938 januárjában iskolai felügyelő gondnokká és 1938 október 2-án főgondnokká választották. Egyházi tevékenységében, mint mindenben alaposság és határozottság jellemezte. Az akadályoktól nem riadt vissza, ha valamely jó ügyet diadalra akart juttatni. Az egyházközség ügyeiben szivesen eljárt, az egyházkörben rendet, összhangot tudott teremteni. Fáradhatatlan tevékenységének legtöbbet köszönhet a székelykereszturi főgimnázium. A felső tagozat fönntartása költségeinek az összeteremtésében neki elévülhetetlen érdemei vannak. Az egyházban ezután is szükség van az ő nagy tevékenységére, áldozatára és buzditására, mert ha az egyház egyeteme át is vette a felső tagozat költségeinek fedezését, ezek a költségek ma is előteremtendők, mert a fedezet most is csak a megértő lelkek áldozatkészségéből kerülhet elő. Bizton reméljük, hogy Dr. Elekes Domokos, mint főgondnok, ezután is folytatni fogja azt az áldásos tevékenységet, amelyet eddig is folytatott egyházunk érdekében. Adja az Isten, hogy sikerrel és sokáig folytathassa!

Lelkészi kinevezések. A főt. püspök ur *Fazakas Jenő* recsenyédi lelkészt Ravába rendes lelkésznek; *Lukácsi Mózest* Fogarasba s.-lelkésznek kinevezte. Sikert és szerencsét kivánunk az uj munkamezőn.

A székelyudvarhelyi országos gazdasági terménykiállitáson az első dijat *Gyarmathy Lajos* ujszékelyi földbirtokos afia nyerte, mert neki volt a legszebb buzája. Ime, bebizonyosodott, hogy a tudomány a gazdaságban is pénzt ér.

Hirdetés. Szöllő- és gyümölcskezeléshez értő vincelléreket keres az Unitárius Egyház a szindi (Torda megye) gazdasága részére. Ajánlatok 1938. november 15-ig az Unitárius Egyház Jószágfelügyelőségéhhez, Cluj, Cal. Mar. Foch 12. adandók be.

Nyugtázás. Az egylet pénztárába szeptember 17-től október 6-ig *tagsági dijat* fizettek: Gazdag Miklós és Ferencz Lajos Nagyajta 1935—1937-re, Dr. Benczédy László Budapest, Dr. Májay Dezső Kaposvár 1938-ra, Péterffy Gyula Budapest 1937—1938-ra, Péter József Széplak, Ifj. Burján Domokos Petreni, Geréd Dávid Nagyenyed 1938-ra, Dr. Nyiredy Géza Budapest, Erdős Mihály Torda, Bede Emil Sz.-keresztur 1937—1938-ra, Lőrinczy János Segesvár 1930—1938-ra, Pap Dániel, Dávid Ferenc Egylet Cehetel 1938-ra, Unitárius Egyházközség Cehetel 1935—1938-ra. — *Előfizetői dijat* fizettek: Henter Endre Bodok, Böjthe Béláné, Özv. Pázsint Mikályné Tureni, Németh Albert Segesvár 1938-ra, Kovács Mózes Rareş 1937-re, Id. Márkos József Dombó 1938-ra, Dénes Mózes Ceica 1936—1939-re. — *Alapitói dijat* fizettek: Ütő Béla Alsórákos, Kovács Péter Valeni 100—100 L, Dr. Szathmáry János K-vár 200 L, Bálinth Endre és Dr. Imre Lázár Szászrégen 300—300 L.

Kolozsvár, 1938. okt. 6-án. *Gálfi Lőrinc*, pénztárnok.

A Dávid Ferenc Egylet évi közgyülése.

Október hó 1-én d. u. 5 órakor tartotta meg a Dávid F. Egylet szokásos évi közgyülését a régi hagyományokhoz képest nagy számu közönség jelenlétében a zsufolásig megtöltött Unitárius Püspökség disztermében. A gyülés ünnepies részében Tebenned biztunk eleitől fogva kezdetü ének után Marosi Márton székelyszentmihályi lelkész buzgó és mély tartalmu imával vezette a szomjuhozó lelkeket Istenhez. Azután *Dr. Gál Miklós* főgondnok, az egylet elnöke közvetlen, lebilincselő szavakkal nyitotta meg az ülést, megemlékezve az egylet eddig teljesitett munkásságáról és jelen nagy feladatairól. A müsor müvészi részében *Székely Gyula, Szabó László* és *Kabán Béla* előadásai kötelezték hálára a nagyszámu közönséget. Nagy Zoltán temesvári s. lelkész *Az északangliai templomokról* tartott rendkivül érdekes előadást. Ez előadás szerint az északangliai templomok igen gyakran lelkész nélkül maradnak, ami gyakori jelenség a boldog és más elhelyeződési alkalmakkal és lehetőségekkel bőven rendelkező országokban. Az angliai papság azonban megtalálta a veszedelem megoldásának a kulcsát. Rájöttek arra, hogy a templomban a vallásos elmélyülésnek van helye, minden más kérdés csak másodrendü jelentőséggel bir. Ez az uj irányzat ujra visszaszerzi a népet a templom számára, a templomok ujra a szomjuhozó lelkek vágyott és gyakran felkeresett helye lett. *Benczédi Pál* titkár évi jelentésében rámutatott az egylet fontos hivatására. Fájdalommal emlékezik meg azokról a nehézségekről, melyekkel az egyletnek meg kell küzdenie. Megemlékszik Dr. Boros Györgyné és Ürmösi Károlyné haláláról; gyülés emléküket jegyzőkönyvileg örökiti meg, benső részvétük kifejezésének fölállással ad kifejezést. *Gálfi Lőrinc* pénztárnok pénztári jelentéséből megnyugvással látta a közgyülés, hogy a pénztár állapota örvendetes javulást mutat, kéri a tagoknak további és folyton javuló buzgóságát e téren. A választások során a megüresedett alelnöknői tisztségre Dr. Varga Béláné püspöknét, a választmányi tagsági helyre Dr. Mikó Lőrincnét választották meg. A többi választmányi tagságra a lejárt megbizatásu tagokat az alapszabályokban előirt három évre ujból megválasztották. A nagy közönség egy szépen sikerült közgyülés boldog emlékével távozott az $1^1/_2$ óráig tartott gyülésről.

Az Unitárius Nők Orsz. Szövetségének közgyülése. F. év október hó 1-én, d. e. 11 órakor tartotta meg a Nők Szövetsége közgyülését az 1937 és 1938 évekre vonatkozóan az egyháztól bérelt helyiségében a tagok és érdeklődő közönség jelenlétében. A tartalmas lefolyásu közgyülés Vári Albert teol. tanár tartalmas, bensőséges imájával kezdődött. Azután Csifó Salamonné alelnöknő meleg szavak és értékes gondolatok kiséretében nyitotta meg a közgyülést. Fangh Erzsébet külföldi, az angol és amerikai nőegyletek elnöknőinek levélben küldött üdvözleteiket olvasta fel. A levelekből sajnálattal láttuk, hogy az európai, akkor még zavaros viszonyok miatt nem jöhettek el személyesen a mi gyüléseinkre. A betegség miatt távol levő Gyallay P. Domokosnénak, Dr. Boros Györgyné és Ürmösi Károlyné elhalálozása alkalmából irt emlékbeszédét Ehrenwerth Sárika titkárnő olvasta fel. A gyülés meghatódva hallgatta a tartalmas emlékbeszédet és a beszéd végén felállással hódolt az elhalt egyleti vezetők emlékének. Özv. Csató Pálné titkári jelentéséből örömmel győződtünk meg az egylet céltudatos és eredményes munkásságáról. Ezeknek főbb eredményeit a következőkben foglaljuk össze: A gazdasági tanfolyamokat szép eredménnyel vezette Gyarmathy Piroska tanárnő. Toroczkón a Nőszövetség rendezett egy anya- és csecsemőgondozó-tanfolyamot, melyen több fontos társadalmi kérdést igyekeztek megoldani. A csecsemő-gondozásra és védelemre kiképeztette Marosi Katót, ki nagyon szép eredménnyel végzi tanulmányait. Kolozsváron és vidéken szövőtanfolyamot tartott Major Zsuzsika vezetésével, aki kiképzést nyert a népipar és házi szövés fejlesztésére. A régi toroczkói varrottasok mintáit Major Zsuzsika összegyüjtötte és lerajzolta a Nőszövetsége számára, hogy ezeket a müvészi emlékeket az enyészettől megmentse. Több leányt segitett társadalmi tanulmányok végzésében, egyet ipari pályára tanitott. Több iskolás és árva gyermeket segitett. Az egyházközségi nőegyleti alakulatokkal közös munkát igyekezett létesiteni. Sajnos, az elmult években a körülmények nem segitettek az egyházközségi munka sikerének és előhaladásának. A pénztári és pénztárvizsgáló ellenőrök jelentését a közgyülés tudomásul vette. Ugyancsak örömmel vette tudomásul a Gyarmathy Piroska tanárnő jelentését a kereszturi gazdasági tanfolyamról, Gál Gyulánénak a toroczkói és toroczkószentgyörgyi csecsemővédelemről tartott előadását. Dr. Mikó Lőrincné a különböző tanfolyamokat ismertette, melyeket a Nőkszövetsége rendezett s melyből meggyőződtünk, hogy a Nőkszövetsége teljesen átérzi hivatását és pótolhatatlan munkát végez. Angliai és amerikai utjáról igen érdekes előadást tartott Szánthó Vilma, aki éppen a napokban érkezett haza Amerikából, mint Donald Harrington amerikai fiatal lelkész boldog menyasszonya. A választások során elnök lett Dr. Varga Béláné püspökné, főtitkár Csató Pálné, választmányi tagok Dr.

Kiss Elekné és Benczédi Pálné. A nagy közönség azzal az érzéssel távozott a csaknem két óráig tartott közgyülésről, hogy a Nőkszövetsége igazán szép és nemes munkát végzett.

Az Unitárius Irodalmi Társaság évi közgyülését 1938. október 1-én tartotta Dr. Gál Kelemen elnöklete alatt. Elnök meleg szavakkal emlékezett meg Dr. Ferenczy Géza elnökről megnyitójában. Azután főtitkár olvasta fel Dr. Ferenczy Géza elnök alapitó levelét, melyben Dr. Ferenczy Géza 49.900 lej alapitványt tett, melynek célja a magyar unitárius irodalom értéktermelésének biztositása. Közgyülés a nagybecsü alapitványt mély hálával és köszönettel elfogadta. Majd P. Szentmártoni Kálmán főtitkár felolvasta az Irodalmi Társaság 1938. évi működéséről szóló jelentését, melynek kiemelkedőbb pontjai a következők: A regénypályázatra egyetlen pályamunka sem érkezett. Az Irodalmi Társaság egyhangulag úgy határozott, hogy a jutalomdijat pályázaton kivül Gyallay Domokosnak: „Nyár Solymoson" cimü regényéért kiadja. Kelemen Lajost, a Magyar Tudományos Akadémia külső tagját egyhangulag megválasztotta a közgyülés az Unitárius Irodalmi Társaság alelnökének. A választmány egyhangulag megválasztotta az Unitárius Irodalmi Társaságba rendes tagoknak: Dr. Mikó Imre, Gyallay Pap Sándor, Bözödi György és Szabédi Székely László irókat. Elhatározta közgyülés, hogy ezután minden közgyülésen emlékbeszédszerü megemlékezés történjék egy unitárius iróról s hogy a tél folyamán két felolvasó ülés rendeztessék. Egyhangu lelkesedéssel fogadta azon inditványt, hogy a Keresztény Magvető kiadója keresse és találja meg a módját annak, hogy az unitárius egyházhoz tartozók, valamint az unitárius hitvallással rokonszenvező magyar testvéreink között minél több előfizető szereztessék. Közgyülés a főtitkári jelentést köszönettel vette tudomásul. Vári Albert alelnök jelentést tett a Keresztény Magvetőről, amely hova-tovább mind több vezető unitáriusnak kezd szivügye lenni. Hadházy Sándor pénztárnok jelentése vagyongyarapodásról számol be. Közgyülés köszönetet mondott fáradozásaikért az Elnökségnek és főtitkárnak s azután közgyülés az elnök éljenzésével bevégződött.

D. F. Egyleti közgyülés a Felsőfehér körben. Felsőfehér egyházkör kedves emlékü közgyülést tartott Ürmös egyházközségben julius 17—18 napjain. Kedvessé tették úgy a vendégfogadás, mint a lezajlott békés és megtiszteléseket nyilvánitó események. Az egyházköri tagok — sokan nejeikkel együtt — vendégek és helybeli hivek népes gyülekezetével szorongásig megtelt templomban az első napon a Dávid Ferenc Egylet müsoros ünnepélyt tartott, melyet a gyülekezet éneke után Bedő Boriska papjelölt megható imája vezetett be. Kelemen István esperes elnöki megnyitójában Dávid Ferenc által hirdetett s azért vértanu halált halt bátor szózatára hivatkozva, hogy — „a hit Isten ajándéka" s az „egyedül való Egy Iste-

nen kivül mást nem illet meg az imádás" — e hitvallás követésére buzditott. Egy helybeli ifju legény, majd Nagy Károly középiskolát végzett tanuló és Fülöp Árpád hévizi lelkész alkalmi költeményeket szavaltak, közben a vegyes dalkör Nagy Ferenc karnagy vezényletével adott elő 3 drb. négy szólamu éneket, Ütő Ilonka kellemesen csengő hangján Nagy Ferenc orgona kiséretével énekelte el a „Néma légben" és az „Estharang" cimü dalokat, sokakat könnyekre fakasztó hatással, végül Lőrinczy Mihály fogarasi s. lelkész kegyeletes szavakkal emlékezett meg felolvasásában a nagy világot bejáró és szép irodalmi és közérdekü munkásságot kifejtett korán elhalt nagynevü Balázs Ferenc lelkészről.

Az ünnepély bezárása után megrendezett társas vacsorán az ünneplő közönség és a helybeli hivek nagy serege vett részt, mely célra Gálné: Nagy Vilma urnő és fiai Gál Miklós és Gál Gyula nagybirtokosok készséggel átengedték épületes és árnyas udvarukat, helyet adva abban az ifjaknak is táncmulatságra, mely szivességükért a vendégek hálás köszönettel adóztak. Kelemen István esperes felhivására az asztaltársaság adományából 800 lejen felüli összegben letétetett egy épitendő kulturházalap azon felhivással, hogy igyekezzenek annyira növelni, hogy egy következő ilyszerü ünnepélyen saját kulturházuk álljon rendelkezésre.

Mindazoknak, akik a drága jó feleség, édesanya, gyermek, testvér és rokon elvesztése miatti nagy fájdalmunkat részvétük kifejezésével enyhiteni szivesek voltak, ez uton is hálás köszönetet mond *Ürmösi Károly és családja.*

Ürmösi Károlyné emléke. Egy tartalmas kis füzetben megjelentek azok a beszédek, melyek Ürmösi Károlyné esperesné temetésén elhangzottak. A füzet tartalmazza Dr. Varga Béla püspök ágendáját, Pálffy László egyh.-köri főgondnok és Benczédi Pál Dávid Ferenc-Egyleti titkár bucsubeszédét. A füzet ára 5 lej. A tiszta jövedelem Ürmösi Károlyné emlékére létesitendő alapra van szánva. Kapható a Dávid Ferenc-Egylet titkáránál.

Eljegyzés. *Dancs Pál* árkosi felekezeti iskolánk igazgató tanitója eljegyezte *Költő Irént.* A kötendő frigyhez a magunk részéről is boldogságot kivánunk.

A Dávid Ferenc Egylet ifjuságí tagozata által ifjuságí szindarabra hirdetett pályázatnak határidejét október hó 15-ig meghosszabitották.

Az „Unitárius Közlöny" októberi száma a zsinati Főtanács fölemelő püspöki beiktató ünnepélyét tartalmazza. A jövő számban a mostan kimaradt sok anyagot hozni fogjuk. A beküldött cikkek iróitól türelmet kérünk. A jövő szám november hó 1-re meg fog jelenni.

Évmegnyitók.

A kolozsvári unitárius kollégiumban az év ünnepies megnyitása szeptember hó 15-én délelőtt 11 órakor volt, Dr. Varga Béla püspök ur, Dr. Kiss Elek főjegyző, Dr. Gál Kelemen főiskolai felügyelő gondnok és Gálffy Zsigmond igazgató, a tanári kar, nagyszámu érdeklődő közönség jelenlétében. A szokásos énekek elhangzása után Benczédi Pál vallástanár Isten áldását kérte az egyház vezetőségére, a tanári karra és a tanuló ifjuságra. Gálffy Zsigmond igazgató tartalmas megnyitó beszédben mutatott rá a mi iskolánk szellemére és fontosságára. Felhivta a tanuló ifjuságot a szorgalmas munkára és jó magaviseletre. Üdvözölte a tanári kart, örömének adott kifejezést, hogy Ütő Lajos személyében az unitárius tanárok száma szaporodott. Dr. Varga Béla püspök különösen az igazi benső vallásosságot ajánlotta az ifjak figyelmébe. Mélyen szántó gondolatokkal Isten áldását kérte a tanuló ifjuságra, a tanári karra és az intézetre.

A székelykereszturi unitárius főgimnáziumban szept. 15-én délelőtt 11 órakor tartotta meg nagyszámu közönség előtt évmegnyitó ünnepélyét. Az ünnepély „Tebenned biztunk eleitől fogva . . ." kezdetü zsoltárral vette kezdetét. Ütő Lajos esperes fg. lelkész-tanár mondott imát. Azután Dr. Elekes Domokos iskolai felügyelő-gondnok tartotta meg ünnepélyt megnyitó beszédét, melyben felhivja az ifjuság figyelmét e nemes törekvésre és buzditja a növendékeket a további kitartó munkára. E gyönyörü beszéd ugy a nagy közönség, mint a tanulóifjuság lelkére mély hatást gyakorolt. Ezt követte Balázs Zsigmond igazgató-tanár iskolai évet megnyitó beszéde, melyben az ifjuság neveléséhez szervesen hozzátartozó és mindig szemelőtt tartandó alapvető irányelveket fejtette ki.

Egy székely falucska követendő példája. Rugonfalva, udvarhelymegyei székely falucska követendő szép példát mutat a többi székely falvaknak azzal az örvendetes ténnyel, hogy *19 tanulót járat a közeli székelykereszturi főgimnáziumba.*

Az Unitárius Közlöny előfizetési ára évi 36 lei. A D. F. E. évi rendes tagsági dija 60 lej. A D. F. E. örökös alapitói dija 1000 lej. A rendes- és alapitó-tagok egyleti tagsági jogaik gyakorlása mellett kapják az Unitárius Közlönyt is. Az előfizetési dij csak a Közlönyre jogosit. Kivánatos tehát, hogy mindenki lépjen be az egylet tagjai sorába s dijait rendezze. Egyleti jogait csak az gyakorolhatja, aki tagsági dijait rendezte. Előfizetés külföldre 90 lej. Minden pénzküldemény Gálfi Lőrinc pénztáros cimére küldendő Cluj, Calea Marechal Foch 12.

Az „Unitárius Közlöny" megjelenik havonta.

Felelős szerkesztő: Benczédi Pál, Cluj, Colegiul Unitarian.

Tipografia „Pallas" könyvnyomda Cluj, Strada Vlăhuţa 3.